

L'artista, de la inseguretad a la inquietud

NARCÍS-JORDI ARAGÓ

Paraules dites el dia 7 de març de 1991, a la Casa de Cultura Tomàs de Lorenzana de Girona, en ocasió de la imposició de la Medalla d'Or de la Diputació de Girona a l'escultor Domènec Fita.

Quan em van convidar a intervenir en aquest acte, em va envair una certa perplexitat sobre el paper que hi havia de jugar. No podia pas fer el panegíric de Domènec Fita i justificar la concessió de la medalla atorgada, perquè això correspon als representants de la Institució que li ha fet aquest honor. No podia pas tornar a explicar la vida de Fita a persones que la coneixen prou bé, ni tornar a glossar la seva densa trajectòria de dibuixant, pintor, escultor, ceramista, vitraller, pedagog de l'art, testimoni i cronista gràfic del seu món. No podia pas manllevar als crítics d'art la tasca que és seva i no meva, i tornar a dir més malament allò que tants ja han dit i tan bé.

Què podia fer, doncs? Potser acostar-me un xic més a l'interior de l'artista; penetrar un xic més en el seu secret vital; concretar i fixar alguns dels que podrien ser els trets fonamentals de la seva personalitat. Em vaig decidir a provar-ho i, després de repassar la seva obra, de recordar les converses que he tingut amb ell i de rellegir els seus textos, he arribat a confegir una petita aproximació que es podria titular «De

la inseguretats a la inquietud», perquè em sembla que aquestes dues característiques són les que defineixen millor la seva manera de ser i de fer.

És cert que aquestes dues característiques tenen, en principi, un fort component negatiu. En tots dos casos es tracta de negacions de quelcom. Insegur és el que no està segur, el que es troba indecís; inquiet és el que no està quiet, el que es troba en moviment constant. Ara bé: la seguretat i la quietud són, sempre, veritables valors positius? O potser només ho són en aparença? Està per veure si, paradoxalment, no resulten més positius els seus contravalors.

Ja l'any 1973, amb un joc de paraules que és també un joc de monosíl·labs, Domènec Fita afirma rodonament la seva inseguretats: «Sé el que no he de fer, però no sé el que he de fer. He de fer amb fe». Amb fe, és a dir, amb una convicció íntima que no és cap seguretat ni cap certesa. Per la fe, hom creu en quelcom però sense veure-hi: la fe es representa amb una bena als ulls. Els teòlegs diuen que els dubtes formen part de la fe, i que la vida de la fe és una recerca constant.

Passen dotze anys d'aquella afirmació, i arriba per a Fita l'hora de la plenitud: l'ingrés a la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. En el seu discurs d'investidura, lluny de qualsevol sentiment de consolidació i d'autosatisfacció, Fita sorprèn amb aquesta declaració inesperada: «En aquest moment estic més dubtós i més insegur que mai». I, a continuació, s'afanya a explicar el caràcter positiu d'aquesta inseguretats: «Crec que s'ha de viure després i insegur. La inseguretats és el gran mitjà de la creativitat. Cada vegada la inseguretats m'és més estimada, perquè ella és l'incentiu de buscar, estudiar, sentir o intuir el que cada moment em demana».

Amb aquesta passió pel moment present —«cada moment»—, Fita rebutja fins i tot la seguretat del passat: «Una seguretat seria emparar-se en la nostra cultura del passat recent, però prefereixo la pròpia vida palpada i viscuda». L'expressió «la pròpia vida» reapareix més endavant en el mateix discurs: «El primer ressort de la meua obra ha estat la pròpia vida; cada obra ha estat el fruit d'una motivació diferent».

Una motivació diferent per a cada obra: així és com passem, inexorablement, de l'artista insegur a l'artista inquiet. Amb el ritme que imposa la vida, l'home insegur es troba sempre inquiet: en moviment constant, en experimentació permanent, en evolució continuada. Fita expressa aquesta actitud de molt diverses maneres. «M'agrada buscar i trobar formes; el camp és immens», diu en una ocasió. I en una altra: «Si l'artista té alguna virtut, és la de transformar constantment».

Si de la teoria passem a la pràctica, comprovarem que, a partir de

la seva inquietud, Fita ha fet de tot i ho ha fet tot en el camp inesgotable de l'art —aquest camp en el qual ell sempre diu que tot està per fer—. S'ha capbussat en el buit de la recerca i ha avançat sovint a les palpenes, amb els ulls embenats. Ha canviat constantment de mitjà d'expressió i, dintre de cada un, ha emprat cada vegada tècniques distintes, materials inèdits, procediments insòlits i estris inesperats. És sorprenent la quantitat d'elements que ha fet servir, a més dels propis del vitraller i del ceramista. Com a pintor, ha utilitzat l'oli, la tinta, l'acrílic, la pintura plàstica, l'esmalt, l'aerògraf, la resina d'epoxis, i ha treballat sobre paper, cartolina, cartró, tela, tàblex, tauler i planxa de ferro. Com a escultor, ha fet obres amb fang cuit, fang cru, pasta de guix, guix escaiola, guix patinat, ciment armat, ciment encofrat, ciment remolinat, terra refractària, terra cuita, fustes cremades, fustes encolades, ferro forjat, ferro galvanitzat, poliuretà, roba i cartró, alumini, acer inoxidable, planxes de plom, pedra, bronze i alabastre.

Domènec Fita diu sovint que no s'ha de canviar per vici —canviar per canviar— sinó que s'ha d'estar atent a les vivències del temps i de cadascú. Enric Cat, Antoni Puigverd i Josep M. Garrut, en comentar la seva obra, han insistit en aquesta inquietud i en aquesta voluntat de canvi. Un simple cop d'ull a la seva producció, tan vasta i tan dilatada, ja ens dóna immediatament aquesta impressió. Però Francesc Miralles afegeix que, a més, Fita té un procés de treball diferent al de la majoria d'artistes: «Mentre és comuna la lluita per arribar a trobar un llenguatge personal i diferenciat de la resta de creadors, Domènec Fita lluita per no tenir un llenguatge propi; lluita per servir-se de tots ells».

Ens hauriem de preguntar, encara, si aquesta inquietud volguda és positiva o negativa per a l'artista i, sobretot, per a l'obra d'art. Tenim, en la nostra història moderna, un cas simptomàtic: el del canvi de criteri que experimenta el pintor noucentista Joaquim Torres Garcia. L'any 1913, publica el seu famós llibre «Notes sobre art», i hi inclou un capítol titulat, ben explícitament, «Conveniència d'especialitzar-se l'artista en un gènere únic». Allà sosté que el que ha de fer l'artista és «accentuar més i més la manera o estil propi» i no perdre temps divagant en la recerca de fórmules allunyades de les seves facultats. Però quatre anys més tard, en una conferència llegida a les Galeries Dalmau de Barcelona i recollida en el llibre de 1917 «El descubrimiento de sí mismo», defensa ostensiblement la tesi contrària. Hi trobem un paràgraf que bé podria servir per explicar el treball de Domènec Fita: «L'artista no s'hauria d'esforçar a buscar una manera definitiva i única per a les seves obres. Filles de l'atzar, de la reunió fortuïta de les impressions més diverses, elles haurien de ser diferents com ho són els dies. I així l'artista podria portar el

desenvolupament de la seva personalitat, per evolució, fins a l'infinit».

Ja veiem, doncs, que, sobre aquesta qüestió, fins sense moure'ns del mateix autor podem trobar opinions contradictòries. El que sí és evident és que el canvi comporta un risc: la dispersió, la irregularitat, la immaduresa, la manca d'estil propi. A més canvi, més improvisació i, a més improvisació, menys garantia d'encert. Però els homes com Fita accepten aquests riscos i aquests reptes en benefici de la seva llibertat. La llibertat, si cal, d'equivocar-se. Precisament molts artistes tendeixen a l'actitud contrària: la de no moure's; la d'aturar-se en un moment donat de la seva trajectòria: el moment més còmode, el més gratificant, potser el més rendible. L'artista, cofoi, sol afirmar aleshores que ha trobat el seu estil, però el que és possible que hagi començat sigui el procés de la seva fossilització. Fita critica durament els qui s'aturen de cop, com si ja haguessin arribat, «com si volguessin crear una imatge de marca que el marxant, la galeria o la mateixa història promocionessin com si fos la coca-cola».

Com a contrast amb l'artista instal·lat, Fita invoca Picasso, del qual mai ningú no podia preveure com pintaria l'endemà, i per al qual repetir era «anar contra les lleis de l'esperit». Fita no es vol repetir ni instal·lar, però, curiosament, no per això deixa de tenir el seu estil. Estudiosos de la seva obra com Narcís Comadira i Joaquim Jubert han trobat en ella, malgrat ser tan diversa, una unitat i una coherència que no neixen de la mimètica reiteració de temes, fórmules i recursos, sinó del fons del fons d'ell mateix.

Aquesta unitat i aquesta coherència són fruit, segurament, d'unes conviccions que Fita expressa sovint amb llenguatge bíblic. L'any 1973 diu: «Déu vol, a favor de l'home, que ningú no s'amagui cap talent». L'any 1978, demana i desitja «néixer cada dia; que el bagatge conegut no perjudiqui el que pot néixer». L'any 1985, reitera que aquests conceptes encara li són vàlids artísticament. La millor glossa d'aquest component de la personalitat de Fita l'ha fet l'arquitecte Narcís Negre: «Cada jornada de Fita és una exigència nova, conscient que té més del que dóna i que convé renunciar continuament al que s'ha après per assolir la inesgotable creativitat. Néixer cada dia, veus ací la qüestió. I donar-se cada dia, en una recerca lliure i estimulante que rebutja l'esclerosi».

I bé: fins aquí arriba aquesta aproximació d'urgència, que ens ha permès de veure passar l'artista des de la inseguretat fins a la inquietud, i des de la inquietud fins a la plenitud creadora. No la podríem cloure amb paraules més ilustratives d'aquest procés que les que va dir Albert Camus, en una conferència a la Universitat d'Upsala, quatre dies després

d'haver rebut a Estocolm el Premi Nobel de Literatura: «L'artista avança entre dos abismes: la frivolitat i la propaganda. Sobre aquesta línia trencada, cada pas és una aventura i un risc extremat. Tanmateix, en aquest risc, i només en ell, es troba la llibertat de l'art. Perquè, si l'art no és una aventura, què és? On es troba la seva justificació? No; l'artista lliure no és pas l'home de la comoditat. L'artista lliure és aquell que, amb un gran esforç, crea ell mateix el seu propi ordre».